

BAKONYI ISTVÁN

NAGY GÁSPÁR: augusztusban,
Ludvík Jahn nyomában

Mindig izgalmas, ha költő ír prózát. Persze fordítva is az. S hogy Nagy Gáspár elsősorban költő, az ma már vitathatatlan. E *legény-részlete* ugyancsak erről győzi meg az olvasót, még akkor is, ha minden tekintetben megfelel a műfaj követelményeinek. Érzékenysége, lírai háttere azonban a költőt igazolja.

1968-ról már sokat elmondtak. Ez a 28 évvel ezelőtti idő részben jelkép, mégpedig akár Párizst, akár Pestet, akár Prágát vesszük: az elszalasztott lehetőségek jelképe. Nem valósultak meg a reformok, a diáklázadások követelése, és nincs „emberarcú szocializmus”. Nagy Gáspár pályáját döntően befolyásolta az az év, a „testvéri tankok” esztendeje. Gyorsan kiderül, hogy az imént felsorolt városnevek közül ezúttal Prágát illeti az elsőbbség. A laza fűzésű öt írás mindegyike valamilyen módon kapcsolatban áll a „prágai tavasz” augusztusi követelményeivel. A kötet és műcím is erre utal, bár korántsem ez az írás a legfontosabb ebből a szempontból. Sokkal inkább a legterjedelmesebb, a kötet közel kétharmadát kitevő *{legény-részlet}*.

Itt, de a többi írásban is Nagy Gáspár viszonylag új arccát mutatja meg. Azért csak „viszonylag”, mert már jelzett történelmi érzékenysége, a 68-as (s persze 56-os) kérdéskör iránti fogékonysága már régen kiderült, ha lírai pályájának néhol zajos fordulatait vesszük (Lásd: az Új Forrás és a Tiszatáj körüli csinnadratta, a híres Nagy Imre-versek apropóján.) Az újdonságot természetesen a műfaj szolgáltatja. Modern próza ez a legjobb értelemben. Könnyed sztorival, ironiával, fintorral, s persze a szabadságvágy ezernyi megnyilvánulásával. Hangja a legújabb magyar prózával rokonítja, gondolhatunk akár a közkeletűen „Péterek”-nek titulált írók újító törekvéseire. Kissé távolabbról persze - ha már úgysí a hajdani Csehszlovákiáról, közelebről a csehekről van szó - Hrabalra és Kunderára. Az ő nevük elő is kerül a kötetben.

Az önéletrajzi fogantatás kétségtelen. Írónk 1968-ban még csak 19 éves volt, a friss pannonhalmi érettségi bizonyítvánnyal s az ott szerzett szellemiséggel a birtokában. S a *{legény-részlet}* hőse ilymódon nem is gondolkozhat ettől sokkal különbözően. Élvezzük a könnyű nyári strandtörténetet, melynek másik alakja a gyönyörű fiatal lány, Klára, aki „otthon pedig rendszeren Zsuzsanna szépleány.” ízig-verig fiatalos a sztori, életteli, vérpezdítő pillanatokkal. Előbb csak egy esti rádiós híradás segítségével szüremkedik be ebbe az idillbe a történelem, a politika. S amikor a lány és a fiú egyre közelebb kerülnek egymáshoz, akkor már jóval erősebb a hatás. Hiszen Klára apja öt évvel korábban, az amnesztiát hall meg a börtönben, ahova 56-os szaválata miatt került, s a lány mintegy előre érzi a prágai bevonulást is.

A nyári szerelmes idillnek azonban hamarosan végeszaka - mind a magánéletben, mind az „egyetememben”. A történet hőse elkezd főiskolai tanulmányait, el kell búcsúznia Kláritól, s a „testvéri tankok” is bevonulnak Csehszlovákiába. Kétségtelen, hogy ezen részletek helyenként publicisztikusak, inkább a szubjektív napló jellege érvényesül, mintsem a szépirodalom. Vállalt megoldás ez: íróilag őszinte és tényszerű.

Aztán a befejezés ismét a prózaírói erényeit mutatja. Egyik fontos üzenete: bár le kell számolnunk a múlt szép és gyötrő emlékeivel, ennek ellené tudnunk kell, hogy végérvényesen életünk részeivé váltak. Akár szabadságról, akár szerlemlről van szó. (Magvető, 1995)

SZEMLE

DALOS GYÖRGY: A KULCSFIGURA

A 9 éve nyugaton élő magyar író regénye - mintegy folytatván a Nagy Gáspár-kötetből ismerős folyamatot - egy másik gyászos beavatkozás, az 1979-es afgán válság idején játszódik. Pontosabban akkor kezdődik és ér véget, ám idősk-váltásaival jóval korábbi történéseket is föl idéz.

A jelzett évben Kohen Tamás, a „kulcsfigura” hirtelen eltűnik, s kiderül, hogy Nyugat-Berlinbe távozott. A zsidó származású fiatalember ekkor már túlvan számos fordulaton. Az ún. demokratikus ellenzékhez tartozik, tolmács a Szükségletkutató Intézetben. Családja és baráti körének ősei a baloldali, kommunista eszmeiség megszállottjai, számos jellegzetes 50-60-70-es évekbeli karrierrel. A Nagy Gáspár-mű élményvilágától különbözik ez a milliő: könnyű rájöttünk, hogy *A kulcsfigura* forrásvidéke az a szellemiség, melyből a szabaddemokraták, illetve a hozzájuk közelállóknak kiöttek. Ha ezt tudjuk is a regény számos utalásából, jelzéseiből, azért jegyezzük meg: jóval többről szól Dalos György, mintsem egy létező párhoz tartozó értelmiség sorsáról, harcairól, kudarcairól, és bekövetkező győzelméről.

A korabeli Magyarország rajza ez; függetlenül írói szándéktól és hovatarozástól. (Az sem vitás, hogy Dalos önéletrajzi fogantatású elemei sem lebecsülendők.) S persze a sztori itt sem nélkülözi a magánélet kiemelt pillanatait: szépen kibontakozó szerelemmel, a „mozgalmár” szülők és nagyszülők rosszallásával, a házasság tönkremenésével, egészséges erotikával, a karrier ilyen-olyan fordulataival, stb. A mese itt is fordulat: miként Nagy Gáspár, Dalos sem becsüli le a hagyományos történetet. Közös tanulság ez: arra bizonyíték, hogy a modern próza összes (s persze alapvetően pozitív) kísérlete nem teszi szükségtelemmé és divatja múltá a régi prózatechnikát. S fordulatban éppen nincs hiány; a kor jellegzetességeiből fakad mindahány. Beleértve a nehézkesen létejött házasságot az erdélyi nő és a magyarországi férfi között. A „létező szocializmussal”, az „emberarcú szocializmussal” és más effajta torzszülötkekkel. Még a marxizmus reneszánszával is... S nem véletlen, hogy Kohen éppen Erdélyben elmélkedik így: „... ha a Haza több mint földrajzi fogalom, ha testmeleg hőmérséklete, lehellete, pulzusa, emberi kisugárzása van, ... akkor Magyarországnak voltaképpen itt kellene lennie.”

A szövevényes emberi kapcsolatokat regénye is *A kulcsfigura*. Az igazi szerelmek mellett ott vannak a megcsalások, a kalandok, a néhol örült hajszába fordult szenvedélyes pillanatok. S a boldogtalanság és a beteljesületlenség pillanatai. A Nagy Gáspár-műben bemutatott tiszta érzélemmel és kapcsolattal szemben itt a teljes zűrzavar (érsük ezt tág és szűk, akár intim értelemben) uralkodik. Megjelenik a manapság oly sokat citált „másság”; Kohenék közelében akadnak homoszexuálisok is, akik bíznak benne, hogy a „demokratikus ellenzék” kormányra kerülésekor lehetőség lesz az azonos neműek házasságára is. A világ és a társadalom egyre inkább lejtőn halad lefelé. Ugyanakkor Kohenék a maguk módján (egyszerre „kin” és „ben”) megpróbálnak ellenállni, sőt az NDK-s ellenzéki csoportokkal is kapcsolatot találnak. Mai valóságunk közvetlen előzményeinek néhány szeletét tárja föl tehát Dalos. És maga Kohen jön rá egy rendkívül fontos hiányosságára: „...semmi más nem hiányzik, csak a szeretet.” Ezzel együtt arra is rádöbben, hogy 34 éves korára a hazugság vezérli legtöbb mozzulatát, írónk ezt nem mély lélekelemzéssel, hanem a sztori fordulataival, s rövid frappáns önértékelésekkel tudatja az olvasóval.

Aztán a mű főhőse leszámol mindennel, s csakhamar Nyugat-Berlinben találja magát. A keretes történet véget ér. Dalos György könyve segít bennünket abban, hogy megértsük történelmi közelmúltunk és jelenünk lényegét. Azt is, hogy a romlást egy idő után - sajnos - újabb romlások követhetik. (AB OVO, 1995)